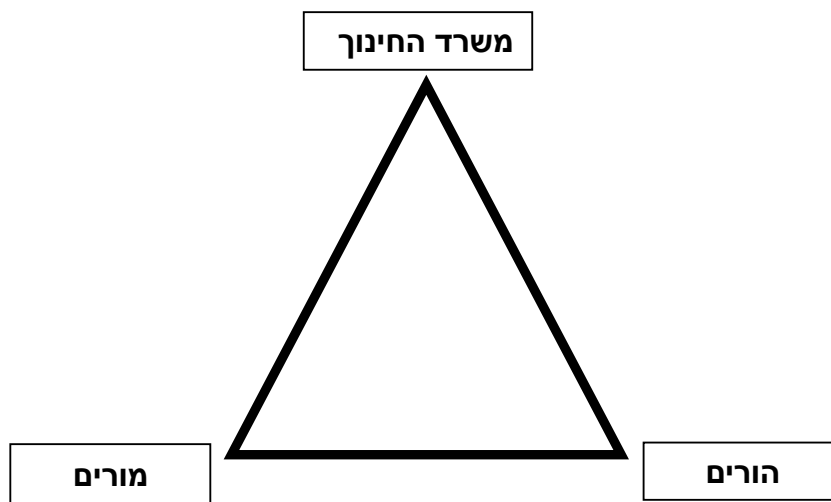

המורים

פרק זה הינו הפרק השני מתוך נייר עמדה כולל בנושא:
"משמעת, אחריות ומנהיגות במערכת החינוך" – מאת מאיר בכור

הקדמה

אפשר לתאר את הגורמים המשפיעים ומעצבים את הצעיר כתלמיד, חבר, ואזרח לעתיד, כמשולש שקודקודיו מציינים את גורמי הסמכות האחראיים על הנחלת הערכים עליהם מושתתת חברה מתוקנת, ועל ביסוס המשמעת ואכיפתה:

נייר עמדה זה מציע שינוי משמעותי בגישה החינוכית של ההורים, המורים ומשרד החינוך ומדגיש את חשיבות לקיחת האחריות והפגנת מנהיגות, תוך שיתוף הפעולה של גורמים אלה במאבק באלימות ובתחושת אבדן השליטה על הדור הצעיר.

בכתיבת נייר עמדה זה, אני מביע את דעתי האישית בלבד, ואין לי שום כוונה לפגוע באיש ו/או במוסד כלשהו. בכוונתי לעזור ולקדם את נושא המשמעת והאחריות בחינוך במדינת ישראל.

עבורי, החינוך הוא משימה לאומית ראשונה במעלה.

פתיח

ראשית אבהיר, כי על אף היותי מורה, אין מסמך זה בא לנקוט עמדה חד-צדדית לטובת המורים או להגן בצורה עיוורת עליהם ועל התנהלותם. אדרבא, מהיכרותי רבת השנים את המערכת והנפשות הפועלות בתוכה, יודע אני היטב כי ישנן בעיות רבות שעלינו לפתור, בתוך המערכת, מבפנים. אולם לשם יצירת השינוי על המערכת עצמה לשתף פעולה עם המורים ולספק להם כלים מתאימים.

על הכלים שמשרד החינוך צריך לספק למורים ארחיב בפרק הבא.

בפרק זה אתמקד בחובותיו ובתפקידיו של המורה ובקשיים העומדים לו לרועץ בבואו למלא תפקידים אלו.

מעמד המורה בעיניי הציבור

קצת נוסטלגיה – "המורה של פעם"

לפני כמה עשורים, מקצוע המורה היה מקצוע שהביא גאווה וכבוד לעוסק בו, המורה נחשב כאידיאליסט, בעל שיעור קומה, איש ספר ותרבות. המורה נחשב כסמכות ומקור ידע אמין. הורים קיבלו את דבריו ביראת כבוד ונתנו לו גיבוי. בין המורה לתלמיד היה דיסטנס של כבוד.

באסיפות ההורים חששו התלמידים מהמפגש עם המורה, כי ידעו שתלונה של המורה לפני ההורה עלולה להביא לסנקציות כנגדם.

אין כל ספק, שמבחינת גבוי, סמכויות ויחס, היה אז למורים הרבה יותר קל מאשר היום, דבר שהשפיע על יכולתם לחנך וגם להעביר את חומר הלימוד עצמו. יש כאלה שעד היום מדברים על מוריהם בנוסטלגיה וגעגועים.

יחד עם זה, כמובן שלא הכל היה אידיאלי, וגם אז היו בעיות, אם כי אחרות באופיין.

מצב כיום

חובה לזכור: המורים אחראים על הילדים, שהם הדבר היקר ביותר להורים, ומשתתפים בעיצוב דמותם של התלמידים בתקופת גיל ההתבגרות הנחשב קשה ובעייתי. בטווח הארוך - המורים אחראים על דור ההמשך של המדינה.

על אף הרשום לעיל, תדמית המורה כיום בעיני הציבור ירודה ומעוותת. מצער מאד שהציבור - כולל ההורים עצמם, משרד החינוך והנהגת המדינה אינם יודעים להעריך נכונה את המורים ותפקידם.

הציבור מרגיש כי ההתדרדרות בהישגי התלמידים נובעת בעיקר ממורים גרועים הנמצאים במערכת בגלל "הנוחות" שבמקצוע.

ממש פוגע לשמוע אזרחים מהשורה, ובעלי תפקידים בכירים המדברים על "משרה של 24 שעות" ועל החופשות הרבות להן "זוכים" המורים. אני בספק, אם הציבור הרחב מודע לכך שרוב המורים המקצועיים בתיכון "מבלים" את חופשת החנוכה ואת חופשת הפסח בתגבורים ובמרתונים ושלא משלמים להם על שעות אלו! (לפעמים מקבלים מהנהלת ביה"ס מכתב תודה על "רוח ההתנדבות" או חפיסת שוקולד....) - האם לזאת לא ייקרא "פראירים" אמיתיים?

עוד יותר מעליב כאשר כולם חושבים שהם מבינים בחינוך ויודעים לעשות זאת טוב יותר מהמורים, למרות שמעולם לא עמדו מול כיתת תלמידים ולא התנסו בהוראה בפועל. המורים מתמודדים בעצם עם הכשלים החינוכיים של אלה שחושבים שהם "מבינים בחינוך".

את התוצאות של "ההבנה" הזו – שחלקה מתבטא בהתערבות בעבודתו של המורה, בלקיחת סמכותו ופגיעה במעמדו - כולנו רואים לאורך השנים האחרונות, ובמיוחד כיום.

התדמית הנמוכה מובילה לזלזול במעמד המורה – וזהו מסר שעובר מהציבור לתלמידים וגורם לפגיעה בסמכותו של המורה ולירידה ביכולתו להשליט משמעת ומרות בכיתה.

היום, למורים כמעט ואין גיבוי מצד משרד החינוך, מצד המנהלים והכי פחות מההורים. מורים מרגישים שלא מעריכים את מאמציהם, אין להם "גאוות יחידה", שכרם אינו תואם את השקעתם ואת מידת האחראיות המוטלת עליהם, ולכן התוצאה היא - מורים מתוסכלים, שנלחמים לשרוד, מחכים לפנסיה ולעיתים אף כאלה שמרימים ידיים.

לא פלא שמורים כאלה מזוהים בציבור כמורים שחוקים ואולי אפילו גרועים וזה רק מקבע את התדמית הנמוכה של המורה ואת הביקורת הציבורית כלפיו, מה שיוצר שוב מורים מתוסכלים וחוזר חלילה.

חובותיו של המורה

אחריותו של מורה באשר הוא מורה, היא לשאוף למלא את חובותיו ותפקידיו על הצד הטוב ביותר - למרות כל הקשיים והמכשולים העומדים בדרכו.

חובותיו ותפקידיו של המורה, כפי שאני רואה אותם הם:

1. יצירת אווירה לימודית

על המורה ליצור אווירת לימודים בכיתתו. מעבר לכך, יש משמעות רבה ליצירת האווירה הלימודית בביה"ס כולו - ועל כך אחראים מנהלי ביה"ס ומשרד החינוך, בשיתוף המורים כמובן. כיתה שיש בה אווירה לימודית, סביר להניח שתסבול פחות מבעיות משמעת.

אווירה לימודית נוצרת מהעברת מסר ברור של רצינות, של כבוד הדדי ושל הזכות ללמוד ולהיות חלק מביה"ס ולא דווקא מהשאפה והרדיפה אחרי הישגים וציונים.

מניסיוני, חשוב ליצור אווירה לימודית כבר מהשיעור הראשון. יש לזכור כי הרושם הראשוני הנוצר במפגש הראשון עם הכיתה חשוב להמשך הדרך המשותפת של המורה ותלמידיו.

בשיעור הראשון שלי בכיתה חדשה אני נוהג להציג בפני התלמידים את האני מאמין המקצועי שלי ומפרט להם מהן הדרישות והציפיות שלי מהם כתלמידים וכבני-אדם. אני יורד לפרטי פרטים על מנת למנוע ספק ואי-הבנה בהמשך. בדרך זו אני מנסה, כבר בשיעור הראשון, להבהיר לתלמידים את רמת הרצינות הנדרשת מהם, ולהכניס אותם לאווירה הלימודית שתאפיין את עבודתנו המשותפת במשך השנה. אני מדגיש, שהאחריות להוביל את הקבוצה עד בחינת הבגרות, היא אחריות כבדה מאוד, המחייבת אותי להתמדה, למתן דוגמה אישית, לרצינות, השקעה, עקביות, עמידה מאחורי הדברים שנאמרים על ידי וכו'. לכן אני מצפה מהם ללכת על-פי השיטות שלי ובדרך שלי, שהוכיחו את עצמן עד היום, בהצלחתם של תלמידי.

אישית, אני דורש מתלמידיי, כבר בשיעור הראשון, שלושה דברים עיקריים:

- שיהיו נוכחים בשעורים.
 - שישאלו שאלות בכיתה כאשר משהו לא ברור להם.
 - שיכינו את שעורי הבית הניתנים להם, וזאת על מנת לתרגל את חומר הלימוד ולמנוע יצירת פערים בחומר הלימוד.
- מבחינה זו, אני מבטיח לדאוג להם – הרבה תרגול, כי אין דרך אחרת!!

אני מדגיש את חשיבותם של דרישות התנהגות, העוזרות לי לבצע את המוטל עליי ועוזרות לפתח את האמון בינינו כמו: שמירה על משמעת, מחויבות ללימודים, נוהלי מבחנים ועבודות, קריטריונים למתן ציונים.

תוך כדי הצגת האני מאמין שלי, אני מעביר דף קשר, שבו כל תלמיד רושם את שמו ואת מספרי הטלפון שלו ושל הוריו. אני רושם את כתובת המייל שלי ואת מספר הטלפון שלי ומבקש מכל התלמידים לשלוח לי מייל על מנת שאוכל ליצור את קבוצת הלימוד שלהם.

נוכחתי לדעת, כבר לפני מספר שנים, כי תקשורת באמצעות מיילים היא יעילה, מועילה ונוחה לכל הצדדים:

כך אני מאפשר לכל תלמיד נגישות מירבית אלי לכל אורך השנה -

א. בנושאים לימודיים:

באמצעות המיילים אני מאפשר לתלמידיי לבקש, בין היתר, הנחיה ועזרה בתרגילים משעורי הבית, או בתרגילים שהם פותרים כהכנה לבחינות.

ב. בנושאים אישיים:

- תלמיד יכול להודיע מראש על חיסור צפוי (עקב מחלה, צו גיוס, טסט וכו'). היום בעידן המנות, חשוב שלא ירדו לתלמיד נקודות בציון ההגשה עקב חיסורים שבעצם היו מוצדקים. התקשורת עם התלמיד מאפשרת לי שליטה טובה יותר על חישוב המנות וזה כמובן גם האינטרס של התלמיד.
- תלמיד יודיע מראש, ערב לפני בחינה מה הסיבה שהוא לא מגיע לבחינה למחרת.

בדרך זו אני שומר במהלך השנה על קשר אישי טוב יותר עם התלמידים ועם ההורים. יתרון נוסף - העברת דפי עבודה באמצעות אימייל חוסכת צילומים רבים לביה"ס.

כמו כן, בתחילת שנת הלימודים, בכל כיתה הניגשת לבגרות, אני מקריא לתלמידים מסמך שהינו כְּנֶר לרגליי, במשך כל שנות עבודתי:

המסמך לקוח מתוך אגרת למנהלים של ארגון המנהלים בארגון המורים העל יסודיים משנת 1994:

"כדי להבהיר את מדיניות משרד החינוך והתרבות בנושא "הציונים השנתיים" להלן נוסח תשובת האגף לחינוך העל-יסודי במנהל הפדגוגי במשרד החינוך, לשאלתה בכנסת בנושא "ציונים נמוכים בבחינות המגן":

"הציון השנתי הניתן לתלמיד בסיום לימודיו בביה"ס העל-יסודי אינו אמור "לנבא" את הציון שיקבל התלמיד בבחינת הבגרות. תפקידו לסכם הישגים, מיומנויות וידע הנקנים במשך שנתיים של לימודים עד למועד סיום הלימודים.

לציונים השנתיים גם תפקיד לתת לתלמיד משוב במשך שנות לימודיו ולהיות זרז ללימודיו. ישנם תלמידים שעבורם הציונים הללו הם ציוני מגן ויש אחרים להם ציונים אלה נופלים בסופו של דבר, מן הציון אותו הם משיגים בבחינות הבגרות.

בית ספר הדורש מתלמידיו רצף של מאמץ לימודי ומתעד מאמץ זה בציונים שוטפים אמיתיים, הוא בדרך כלל בית הספר התובע מן התלמידים השקעה מירבית, שבסופו של דבר תביא לציון גבוה בבחינת הבגרות. בבתי הספר מעין אלה, יגיע התלמיד לציון סופי גבוה, גם אם ציון "המגן" שלו לא בהכרח מגן עליו יחסית לציון הבחינה. אבל הוא עוזר לו להגיע לציון בחינה גבוה.

בתי הספר שכל ציוניהם מגינים על תלמידיהם, לא בהכרח מצליחים להביא אותם ללימודים רציניים וכתוצאה מכך לא להישגים מרביים בבחינות. " (סוף ציטוט).

לצערי, מורים ומנהלים אינם מודעים לקיומו של מסמך זה, ואני בספק אם מכירים את המסמך במשרד החינוך של היום.

הקראת הדברים ביום הראשון ללימודים משמשת כהצהרת כוונות ותיאום ציפיות. זה מכניס את התלמידים לאווירה לימודית ומעביר להם את המסר כי עליהם להתמיד ולעבוד קשה מתחילת השנה ולכל אורכה. אני מבהיר לתלמידיי כי ציון ההגשה אינו מיועד להגן על התלמיד אלא לשקף את עבודתם במשך כל השנה, ולכן הם בעצם אלו ש"קובעים לעצמם" את הציון.

אווירה לימודית אינה רק דרישות וחובות - חשוב שמורה ידע ליצור אווירה לימודית גם בדרכים יצירתיות ומגוונות. זה חשוב עבורו לא פחות מאשר עבור תלמידיו. להלן מספר דוגמאות לפעולות בהן אני נוקט:

למידה בקבוצות

מומלץ למורים לשנות מדי פעם את הרגל הלמידה הסטנדרטי וללמד את הכיתה בקבוצות: לחלק את הכיתה לקבוצות של 5 תלמידים, על כל קבוצה למנות אחראי - מומלץ שהאחראי יהיה דווקא תלמיד חלש ו/או בינוני, ולתת לתלמידים לפתור תרגילים כתרגול בכיתה, כאשר המורה מסתובב בין הקבוצות.

מניסיוני, תלמידים אוהבים את התרגול בקבוצות: התלמידים החלשים מקבלים מוטיבציה לפתור תרגילים. היופי שבשיטה זו הוא שאחד עוזר לשני, כמות התרגילים שנפתרים היא גדולה, ויש גיבוש בין התלמידים שבקבוצה. (עקב המגבלה של חוסר בשעות לימוד, והחומר הרב שיש להעביר, לא ניתן לצערי, ללמד בקבוצות, אלא פעמים ספורות בלבד במשך השנה).

לצאת מהכיתה ולשחק

אני נוהג לשחק כדורגל ומחננים עם תלמידיי (כן, גם התלמידות משחקות), וזאת כפרס על כך שכל התלמידים בכיתה עברו את המבחן הכיתתי השוטף במתמטיקה. זהו רף גבוה, ולכן בפועל כמעט ולא משחקים כדורגל במשך השנה, וחבל שכן. מנהג זה ממריץ את התלמידים להצליח בבחינות וזו חוויה אמיתית שזוכרים אותה בעתיד. אני אישית נהנה לשחק כדורגל עם תלמידיי (ולהם יש הזדמנות להכניס למורה גול...).

לדבר עם התלמידים "בגובה העיניים"

יוצא לי לשבת בהפסקות בכיתה, במקום ללכת לחדר המורים, ולהשתתף בשיחות עם התלמידים שלי בנושאים שכלל אינם קשורים למתמטיקה, למשל - ספורט, סרטים, מוזיקה, תחביבים, טלוויזיה, צבא וכו'. בשיחות אלה אתה מגלה פן אחר ומעניין של התלמידים, כמו לדוגמה - את חוש הומור שלהם. חשוב שגם את זה נעשה מידי פעם: למצוא את ההזדמנויות לגלות צדדים נוספים ומעניינים שיש בתלמידים שלנו.

מבחן אמריקאי

למרות שקשה יותר לחבר מבחן אמריקאי יש לו יתרונות חשובים: הוא מחנך את התלמיד לדיוק, לתשומת לב ברישום התשובות, מלמד לשלול תשובות בדרך האלימינציה, מונע טענות של טעות נגררת וכמובן, מאפשר למורה לתת לתלמידים את התוצאות מהר יותר. מקובל לערוך מבחנים אמריקאיים במקצועות כמו כימיה, ביולוגיה, לשון ועוד.

מבחני כבוד

משהו לשאוף אליו: כחלק מתהליך של בניית אמון הדדי וכבוד הדדי בין המורה לתלמידיו, ניתן לנסות לצאת מהכיתה בזמן תרגול, עבודה ואפילו בחינה. זהו תהליך שיעשה בהדרגתיות ובבקרה צמודה של התוצאות.

2. להנחיל ערכים וללמד

מעבר ליצירת האווירה הלימודית, האחריות הראשונה והעיקרית המוטלת על כתפי המורה המחנך והמורה המקצועי, היא להנחיל ערכים, להקנות כלים והרגלים ללמידה וללמד את חומר הלימוד הנדרש.

על המורה המקצועי בביה"ס התיכון מוטלת גם האחריות הגדולה להכין את תלמידיו לבחינות הבגרות.

משמעות הדבר שעליו להקנות חומר לימודי בהיקף נתון תוך פרק זמן מצומצם יחסית ובמסגרת שעות המוקצות לו על-ידי המערכת - דבר המעצים את העומס והלחץ עליו.

מורה מקצועי, שבאמת רוצה לעשות את עבודתו נאמנה ולהביא לכך שתלמידיו יצליחו "בגדול" בבגרויות, חייב לדאוג לכך ששיעוריו יועברו במקצועיות מירבית ויהיו מעניינים ומאתגרים. לשם כך חייב המורה להשקיע שעות עבודה רבות גם בביתו: עליו להתעדכן באופן שוטף בתכנית הלימודים, בספרי הלימוד המשתנים ומתחדשים השכם והערב, עליו להכין מערכי שיעור מתאימים לתכניות החדשות, להתעניין ולהתנסות בשיטות שונות של פתרונות.

כמו כן עליו להכין עבודות ומבחנים, לבדוק מבחנים תוך פרק זמן מוקצב מראש, להכין בחני פתע ולבדוק אותם, לבדוק עבודות שניתנו בחופשות השונות, לדבר בטלפון עם הורים, עם תלמידים, עם המרכז/ת המקצועי/ת, המחנכים/ות וכדומה. כאשר הכיתה ממוחשבת, הכנת המצגות מתווספת לרשימת המטלות הרבות שיש למורה מחוץ לשעות ההוראה הפרונטאליות.

בנוסף לשעות הלימוד והעבודה בבית עליו להיפגש עם הורים, לטפל בבעיות משמעת, להשתתף בישיבות היכרות, להשתתף בישיבות ציונים, להשתתף בישיבות פדגוגיות, למלא טפסים עם היועצות עבור משרד החינוך, לתגבר את התלמידים במהלך השנה (על חשבון זמנו הפנוי) ובעיקר לפני הבגרות.

על מנת לשמור ולשפר את רמתו המקצועית, חייב המורה לצאת להשתלמויות בתחום ואולי אפילו לקחת קורסי ערב, אם ברצונו להתקדם וללמד כיתות ברמת לימוד גבוהה יותר (כמו למשל להתקדם מלימוד כיתות ברמה של 3-4 יח"ל לכיתות ברמה של 5 יח"ל).

ומה עם החובות שאינן קשורות ישירות להקניית חומר לימודי? עליו לשמור בהפסקות בתורנויות השמירה, לצאת לטיולים ולקחת על עצמו אחריות כבדה שהתלמידים "יחזרו בשלום" מהטיול (עם כל המשמעות שבדבר - כמעט לא לישון), להיות הפסיכולוג של התלמידים, לעיתים גם ממלא המקום של ההורים, להיות שחקן על הבמה ועוד ועוד מטלות... כל זאת כדי להבין את התלמידים ולהתחשב בהם.

כאשר מדובר בתלמידי תיכון, צריך לזכור שהם נמצאים בתקופת גיל ההתבגרות, גיל קשה לכל הדעות. כל אחד מהם מנסה למצוא את מקומו בחבורה ומתחת לפני השטח קיימים הרבה מאבקים, שאנחנו כהורים וכמורים, לא תמיד מודעים להם. לכן, עלינו המורים להיות רגישים ועירניים באופן מיוחד לנעשה בכיתה ומחוצה לה.

כניסתו של האינטרנט לחיינו השפיעה רבות גם על הגדרת תפקידו של המורה: מקורות הידע הפכו למגוונים יותר ובעיקר זמינים יותר, ובלחיצת כפתור ניתן להשיג מידע על כל מקום בעולם ובכל נושא שנרצה. כיום, מורה אינו מקור הידע הכמעט בלעדי של התלמיד, כפי שהיה בעבר, ולכן תפקידו של המורה אינו מסתיים בהעברת ידע בכיתה, אלא חייב לכלול הדרכה והקניית כלים כיצד להגיע למקורות הידע, כיצד להשתמש בהם בתבונה וכיצד לעבד את הידע הנרכש דרכם. המורה נדרש ליצירתיות וחוכמה כדי שיוכל לנצל לטובתו את התמורות הטכנולוגיות המשפיעות על חיינו.

הקשיים מולם מתמודד המורה בעבודתו

קשה מאד להסביר לאנשים שמעולם לא היו בסיטואציה של הוראה, את ההיקף האמיתי של עבודת המורה, את האחריות הכבדה שמוטלת על כתפי המורים ואת הקשיים הרבים מולם נאלץ מורה להתמודד בנסותו למלא את תפקידו.

כמי שבא מתוך המערכת ומתמודד עם קשיי המקצוע יום-יום, אנסה להסביר אילו קשיים עומדים מול המורה בימינו:

עמידה בציפיות

חשוב שכל מורה ידע מהי רמת הציפיות שלו מעצמו ומאחרים, וחשוב שידע מה שמצפים ממנו: משרד החינוך והנהלת ביה"ס, התלמידים, ההורים, המורים מהצוות המקצועי שלו, והמורים למקצועות אחרים.

משיחות עם תלמידים במשך השנים למדתי כי התלמידים מצפים מאיתנו המורים:

שניתן להם דוגמא אישית, שנדבר אליהם בנימוס ובנועם, שיהיה להם קשר טוב איתנו, שירגישו בנוח לפנות אלינו, שיקבלו מאתנו יחס אישי והקשבה, שתהיה גישה חיובית ומעודדת, שתהיה הרגשה שמאמינים להם, שגם תלמידים חולים יזכו להתייחסות מצידנו, שלא יפגעו בהם, שלא יעליבו אותם ליד חבריהם, שלא יצעקו עליהם, שיהיה אמון הדדי בינינו, שנגיע בזמן לשיעור, שנהיה מוכנים לשיעור, שהלמידה תהיה מעניינת ומגוונת, שנוסיף העשרה לחומר הנלמד, שנוסיף שעות תגבור אם לא סיימנו את חומר הלימוד, שנתמוך בתלמידים שיש להם בעיות למידה, שנהיה הסמכות בכיתה, שנטפל בבעיות המשמעת נכון ומהר על מנת לאפשר את הלמידה, שנדבר איתם בגובה העיניים, שנהיה להם לעזר בשעות קשות וכו'.

ואלו הן "רק" ציפיות התלמידים....

עמידה במבחן תמידי

במקצוע ההוראה אתה נבחן בכל רגע נתון של עבודתך. המורה נבחן "בזכוכית מגדלת" לכל אורך השיעור ועל-ידי 40 תלמידים בכיתה!, בכל שיעור ושיעור לכל אורך היום, וכן עומד למבחן כל העת גם על-ידי ההורים. מחוץ לכיתה, הוא נבחן על-ידי הקולגות שלו, על-ידי הנהלת בית הספר, על-ידי הפיקוח של מערכת החינוך, וכמובן - בסוף השנה הוא נבחן על תוצאות הציונים של תלמידיו. עבודת המורה מאופיינת בתחושה של עמידה במבחן תמידי שמגבירה את האינטנסיביות והלחץ המופעלים על המורה וגורמים לשחיקה מהירה יותר ביחס למקצועות אחרים.

הצורך לשמור על ריכוז מירבי – הן של המורה והן של התלמידים

במהלך השיעור חייב המורה להיות מאוד מרוכז בחומר הלימוד, בשאלות התלמידים ובתשובות שהוא נותן להם. עליו לבדוק את שיעורי הבית, לשמור על הערנות של תלמידיו ועל מידת ההקשבה שלהם בעיקר בשעות הצהריים הקשות. במידה והמורה מרגיש התרופפות וחסר תשומת לב מצד התלמידים, עליו לרכז מחדש את הקשב שלהם, למשל באמצעות משחק ברמת הקול שלו ושאלת שאלות מכוונות. במקביל, עליו להיות ערני לבעיות חריגות ולטפל בבעיות משמעת.

חשוב לציין כי היום, בעידן האינטרנט, משחקי המחשב, האיפונים והגאדג'טים השונים, מתרגלים התלמידים לעבודה במולטי-טאסקינג ולמורה העומד מולם עם לוח וגיר או במקרה הטוב - עם מצגת, קשה יותר מתמיד לשמור על ריכוזם והתעניינותם.

ניקולס קאר - סופר המסקר בשנים האחרונות את עידן המידע והשפעותיו, מביא מחקרים המוכיחים כי אנשים שלאורך זמן מרבים לגלוש ולעבוד במולטי-טאסקינג הופכים - פיזיולוגית - לאנשים בעלי יכולת מהירה יותר לתפוס, ללמוד ולקבל החלטות, אך משלמים על כך מחיר כבד: הידרדרות ביכולת להתרכז, לחשוב לעומק ולנתח, אובדן יצירתיות, פגיעה בזיכרון, קהות רגשית והידרדרות באיכות עבודתם ([כתבתו של איתי להט](#) מעיתון כלכליסט, 05/08/10).

תנאי עבודה אובייקטיביים קשים:

בנוסף נזכיר את האינטנסיביות והתנאים הקשים בהם מלמד המורה - שיעור, הפסקה של מספר דקות, ושוב שיעור וחוזר חלילה, ולפעמים שני שיעורים ברצף. יש לזכור שהמורה מלמד בעמידה רוב שעות היום!

לפעמים נאלץ המורה לוותר על הליכה לשירותים ועל אכילה בהפסקות (ההפסקה קצרה מאוד), ולעיתים יש לענות לתלמידים על שאלות בהפסקות, לענות לקולגה ולמרכז המקצועי ולטפל גם בבעיות דחופות המתעוררות לפעמים.

בנוסף, מכיוון שאין למורה כיתה אחת משלו בה הוא מלמד במשך כל היום ולכן הוא נאלץ להתרוצץ מכיתה לכיתה, לפעמים מצד אחד של בית הספר לצדו השני, כולל עליה וירידה בין הקומות, כל זאת כאשר הוא סוחב בדרך-כלל תיק כבד (ובחורף גם מעיל ומטריה). המעברים מכיתה לכיתה גוזלים זמן רב יחסית מההפסקה וכרוכים במאמץ פיזי לא מבוטל.

יש בתי ספר בהם מורה נדרש לשמור פעם בשבוע, בכל ההפסקות, בנוסף לזה שהוא מלמד בכיתה - ברור שזה לא אנושי - מתי בדיוק רוצים שהוא ייגש לשירותים באותו היום?

גם אנשי ההייטק שמשתלבים לאחרונה כמורים בביה"ס, לא שיערו לפני כן ולא הבינו את הקשיים האמיתיים שבעבודת המורה. למרות שהם מורגלים בהשקעה של שעות מרובות, רק התנסותם המעשית כמורים, הביאה אותם להבנה של מהות הקשיים והלחצים שבמקצוע ההוראה.

תקן שעות לא ריאלי

כפי שציינתי - מורה מקצועי צריך להעביר חומר לימודי בהיקף נתון, במסגרת שעות המוקצות לו על-ידי המערכת.

בפועל, כמות השעות המוקצות למורים המקצועיים בתיכון אינה ריאלית ואינה מאפשרת למורה לסיים בזמן את חומר הלימוד הדרוש לבחינות הבגרות, שלא לדבר על זמן ראוי לתרגול החומר בכיתה.

לכן, על-מנת להספיק את החומר, המורים נמצאים במרוץ מתמיד, ואפילו מטורף, בחומר הלימוד, דבר המקשה על התלמידים, בעיקר החלשים, ושוחק את המורים.

שעות לימוד יקרות נגזלות מהמורה המקצועי לטובת פעילויות אחרות בכיתות יא' - יב' כמו: טיולים שנתיים, צופים, נסיעות לפולין (ההכנה הארוכה לנסיעה כוללת הרצאות והכנה לטקסים בפולין), ביקורים באתרים (יד-ושם, ביהמ"ש העליון ועוד), פרויקטים במגמות ייחודיות (תיאטרון, מוסיקה, מחול, אומנות וציור, ועוד), הכנה לצה"ל - כולל יום חילות בבקו"ם, גדנ"ע מזרחנים (לתלמידים הלומדים ערבית), בחינות פסיכומטריות, שיחות עם מרכז השכבה, הרצאות של מנהל ביה"ס והרצאות בנושאים שונים כמו: חינוך מיני, אלכוהול וסמים, בריאות, חינוך תעבורתי, ועוד.

אינני מוריד מערכן של פעילויות אלו ומחשיבותן, אך כאשר הן גוזלות שעות הכרחיות מהלימודים זה גורם להרגשה שמותר לבזבז שעות הוראה מקצועיות ושכרם של התלמידים מהפעילויות הנ"ל יוצא בהפסדם של לימודיהם.

חלק מהפעילויות ניתן, בתכנון טוב מראש, לבצע לאו דווקא על חשבון השיעורים - למשל, בשעות אחה"צ או בחופשות:

לדוגמא - פעם יצאו למסע לפולין בחופשת הסוכות, אך נוהג זה הופסק כיוון שלמרות שהמורים שליוו את הנסיעות עשו זאת על-חשבון חופשתם והבילוי עם משפחתם, הרי התגמול שניתן להם היה לזה לזה שמקבלים המורים היוצאים למסע בימי הלימודים.

נראה שמשרד החינוך אינו עושה שיקול ראוי של "רווח והפסד" וחסרה לו ראייה כוללת על היקף השעות שהולכות לאיבוד בתקופת המסע לפולין.

האם לא כדאי למערכת החינוך לתגמל כראוי את המורים המלווים בחופשים, וכך לחסוך אבדן של עשרות אלפי שעות לתלמידים???

שעות לימוד נוספות הולכות לאיבוד בגלל יום החופשה שמקבלים התלמידים לפני כל בחינות המתכונת ולפני בחינות הבגרות. כך קורה שבתקופת המתכונת והבגרות מצטברים ימי חופשה הבאים על-חשבון שעות הלימוד הרגילות, החשובות כל-כך. ושוב - בהחלט חשוב ונכון לתת יום חופשה לפני בחינות המתכונת ובחינות הבגרות - כל שאני אומר הוא, שיש לקחת בחשבון את השעות שהולכות לאיבוד מסיבה זו ולמצוא דרך להחזירן (ולא על חשבון המורים).

כך גם לגבי התעלמות משרד החינוך מהעובדה שבעצם, לפחות עבור כיתות יב', השנה הפרונטאלית מסתיימת מיד לאחר חופשת הפסח. חלק מתלמידי כיתות יב' אינו מופיע לשיעורים לאחר חופשת הפסח, שוב מפני שהם מתמקדים בהכנות לבחינות המתכונת ובחינות הבגרות.

בנוסף לכל הנאמר לעיל - רוב המורים יסכימו עם העובדה שמתוך שיעור של 45 דקות, מצליח המורה ללמד בפועל כ-35 דקות נטו (במקרה הטוב).

כיום מוסיפים המורים שעות לימוד על חשבונם האישי, בעיקר בחופשות, וזאת מתוך מחויבותם כלפי תלמידיהם - מצב שאולי נוח מאד למשרד החינוך ולהנהלות ביה"ס, אך בוודאי שאינו בריא ואינו הוגן כלפי המורים.

יש לקחת בחשבון גם את המגמה של משרד החינוך לתת בבחינות הבגרות יותר שאלות מורכבות ומשולבות, שאלות באוריינות, שאלות השמות דגש על הבנה ולא רק על שינון.

לדוגמא, בחוזר מפמ"ר מתמטיקה שיצא במרץ 2011 נכתב:

"בשנה"ל הקרובה ובשנים הבאות תמשך המגמה של הדגשת האוריינות המתמטית. הכוונה היא לפתרון בעיות "מציאותיות" (מתוך כל הנושאים הנלמדים), הדורשות יכולת קריאה, ניתוח ויישום הידע המתמטי שאמור להיות שגור אצל התלמידים. המורים מתבקשים להדגיש בהוראתם את הצורך בניתוח מילולי של שאלות, פתרון שאלות מילוליות שגרתיות, וכן פתרון של שאלות שאינן שגרתיות. המורים מתבקשים, במידת האפשר, לשלב שאלות מסוגים אלה בבחינות התקופתיות של התלמידים לאורך השנה.

גם בשאלוני בחינות הבגרות בשנת הלימודים הקרובה נשלב אוריינות מתמטית בנושאים שבבחינה. יושם דגש על פתרון שאלות עתירות מלל, ושאלות שפתרון מבוסס על תובנה, ניתוח ויישום ידע מתמטי".

לצערי, נראה שקובעי המדיניות במשרד החינוך מנותקים כמעט לגמרי ממה שקורה במציאות, בשטח:

הרי לא ייתכן שמצד אחד מעלים את הדרישות ומצד שני אין כלל התייחסות להתאמת תקן השעות לדרישות החדשות.

מכיוון שכיום, רוב התלמידים מגיעים עם יסודות והרגלים לקויים בכל הקשור באוריינות (ולא רק), הרי נדרש מהמורה המקצועי להשלים פערים ולהקנות יסודות לפני שהתלמידים יוכלו לפתור בחינת בגרות עם "שאלות עתירות מלל" במתמטיקה או בכל מקצוע אחר.

לכן, אני צופה כי עקב ה"דגש על שאלות עתירות המלל", המבנה החדש של בחינות הבגרות במתמטיקה ותקן השעות הלא ריאלי, ממוצע הציונים הארצי ברמה של 5 יח"ל במתמטיקה דווקא ירד ומספר התלמידים ברמה זו יצטמצם.

הפתרון הנכון והראוי הוא קביעת תקן שעות ריאלי שייקח בחשבון את כל הגורמים לעיל, ויאפשר למורים לבצע את עבודתם ולמלא את חובותיהם כראוי.

התמודדות עם בעיות משמעת

לא פעם מורים מתמודדים עם תלמידים שהחינוך שקיבלו בבית לקוי – תלמידים חצופים, חסרי גבולות, תלמידים שלא מכבדים את האחר, תלמידים שלא יודעים לקבל מרות ועוד ועוד. מול תלמידים אלו, למורה יש מעט מאד אמצעים לאכוף משמעת – כיום אסור למורה אפילו להרחיק מהשיעור תלמיד שמפריע.

נטרול יכולתו של המורה לאכוף משמעת על תלמידיו פוגע במעמדו ומכרסם בסמכותו וגורם לכך שחלק גדול מהשיעורים מתבזבז על טיפול בבעיות משמעת.

התערבות הורים

קושי נוסף שעל המורה להתמודד מולו הוא התערבות ההורים:

כאשר תלמיד חרג מהתנהלות מקובלת והנהלת ביה"ס רוצה להפעיל נגדו סנקציה, פונים הורים לדרגים גבוהים בתוך ביה"ס ואפילו בעיריות וברשויות המקומיות, ומפעילים עליהם לחצים על-מנת שיקלו בהחלטות שתתקבלנה בעניין ילדם. התערבות כזו, המלווה לפעמים באיומי תביעה מרומזים כנגד ביה"ס, גוררת וויתורים מצד הנהלות בתי הספר גם כאשר מדובר במקרים קשים של אלימות, וונדליזם וכדומה.

הורים מתערבים גם במקרה שהמועצה הפדגוגית של ביה"ס קבלה החלטה הנוגעת לילדם ושאינה מקובלת עליהם, למשל תלמיד שלא שובץ למגמה שהוא רצה, כיוון שלא עמד בדרישות הסף המוגדרות למגמה זו. גם כאן גוררת התערבות ההורים וויתורים מצד הנהלות וכתוצאה מכך חלה פגיעה נוספת בסמכותו של המורה והנהלת ביה"ס, האווירה הלימודית נפגמת, זכות התלמידים להצליח נפגעת גם היא, ובסופו של דבר גם רמת הלימוד בכיתה יורדת.

עוד דוגמה להתערבות בוטה של הורים היא התערבותם בנושא ציוני ההגשה:

לאחר פרסום ציוני ההגשה בבית הספר, מתחילים חלק מההורים להפעיל לחץ על המורה המקצועי או אפילו ישירות על מרכז המקצוע, המרכז הפדגוגי ואפילו על המנהל, וזאת על מנת לשנות את ציון ההגשה של ילדם.

אם ההורים רואים שהלחץ הראשוני לא עוזר, הם עוברים לפעמים לשלב ב' - הטלת האשמה על המורה והטלת דופי באיכותו ויכולותיו. במקרים קיצוניים זה מגיע עד כדי איומים בפניה למשרד החינוך להעיף את המורה... יש לזכור שקל מאד לקלקל - תוך כמה דקות - שם של מורה, שנבנה בעמל במשך שנים.

חשוב לציין כי לפעמים, אותם הורים שממהרים להתערב וללחוץ על שינוי ציון ההגשה הם דווקא אלה שלא טרחו להופיע לימי ההורים, לא התייחסו לצינוניו של ילדם בתעודה ולא דיברו עם המורה המקצועי במשך כל השנה, "פתאום" רגע לפני בחינת הבגרות הם מזדעקים. בעיניי זו התנהגות הגובלת בחוצפה.

כמובן שאין להכליל – יש הורים תרבותיים ואכפתיים, המביעים התעניינות במצבו הלימודי של ילדם במהלך השנה כולה, בודקים כיצד ניתן לעזור לו לשפר את ציוניו במקרה הצורך ולכן אינם מופתעים מציון ההגשה שלו.

חוסר תמיכה של המערכת במורה

לצערי, בגלל חוסר תמיכה של מערכת החינוך, מעטות הן הנהלות בתי הספר העומדות על שלהן מול הורים מאיימים, וכפועל יוצא מכך, הן אינן מגבות את המורים המקצועיים ומוסיפות על הלחץ המופעל עליהם מהתלמידים ומהוריהם.
לצערי יש פער גדול מאוד בין הצהרות המנהלים בפני המורים בתחילת שנה"ל, לבין מעשיהם בפועל במהלך השנה ולכן נוצרת אצל המורים תחושה שהם תמיד "האחרונים בתור". התלמיד והוריו תמיד במרכז ואת המורה "לא סופרים".

לסיכום

בתנאים הנזכרים לעיל, המורה צריך להיות וירטואוז אמיתי ולפעמים אפילו "סופרמן" על-מנת להצליח לעשות את עבודתו כראוי וזאת עבור שכר זעום – יחסית לגודל האחריות שעל כתפיו, הלחצים הנפשיים והפיזיים המופעלים עליו ויחסית לשעות העבודה הרבות שעליו להשקיע כדי לעמוד במטלותיו הרבות ובציפיות ממנו.
אין פלא שזהו אחד המקצועות השוחקים ביותר.

אם אנחנו המורים לא יודעים לכבד את עצמנו, אז למה שיכבדו אותנו!!!

אין בכוונתי להתעלם מאחריותם של המורים למצב שנוצר. הגיע הזמן שהמורים יתחילו לכבד את עצמם – "איזה הוא המכובד, המכבד את עצמו".

חדר המורים

תקנון בית הספר קובע שהכניסה לחדר המורים אסורה לתלמידים. למרות האיסור, יש מורים המכניסים לחדר המורים תלמידים הנבחרים בתוספות זמן, תלמידים המשלימים מבחן שהחסירו - המורים הולכים לשיעור הבא שלהם והתלמידים ממשיכים במבחן בחדר המורים. מורים מאפשרים לתלמידים להיכנס לחדר המורים ולבדוק איתם את תוצאות בחינת הבגרות אחרי הבחינה, מורים קובעים עם תלמידים שישימו עבודות ו/או שיעורי בית בתאיהם, במקום למסור אותם למזכירות השכבה, יש מורים השולחים תלמידים להביא להם מים או כוס תה מחדר המורים, וכו'. מצער לראות לפעמים בעלי תפקידים מהנהלת ביה"ס מדברים עם תלמידים בתוך חדר המורים, וזאת למרות האיסור בתקנון ביה"ס. היכן בדיוק הדוגמא האישית שלהם כלפי המורים!!!?

כל אותם בעלי תפקידים ומורים המתנהגים כך, פוגעים במשמעת הכללית בביה"ס.

בית ספר המאפשר כניסת תלמידים לחדר המורים – זו תהיה הרעה החולה שלו. ברגע שהמורים מוותרים על המקום, שבהגדרתו שייך להם בלבד ונועד לשמש אותם ולא את התלמידים - זהו בעיניי מקור לאבדן היכולת לשמור על משמעת בביה"ס. כאן מתחיל הזלזול במורים, איבוד הסמכויות של ביה"ס ואיבוד האווירה הלימודית בביה"ס.

מסביב לנושא חדר המורים נוצרים מתחים גם בין המורים לבין עצמם. לחלק מהמורים כניסת התלמידים לחדר המורים אינה מפריעה כלל, חלק אחר בכלל אדיש למצב, וחלק בכלל מיואש והרים כבר ידיים.

היזכרו! האם אתם כתלמידים "זכיתם" להיכנס לחדר המורים? כשהייתי אני בתיכון, לא הכרתי איך חדר המורים נראה מבפנים. משיחות עם מורים במשך השנים, מסתבר שגם הם, כתלמידים, לא הכירו את חדר המורים מבפנים.

ייתכן שלחלקכם נראה הנושא קטנוני, אך זה באמת לא כך - ניתן אולי להשוות זאת להורים שנותנים לילדיהם להשתלט להם על חדר השינה ובסופו של דבר פוגעים על-ידי כך בזוגיות שלהם.

מורה חייב שיהיה לו מקום להתארגן, לקיים מפגשי צוות מקצועיים, לבנות בחינות שכבתיות, מקום בו יהיה חופשי להעלות בפני מחנך או מורה אחר בעיות של תלמיד ספציפי מבלי שתלמיד אחר יאזין, לבדוק בחינות, עבודות, להיפגש עם הורים ולהחליף דעות עם קולגות. כמובן שמורה חייב שיהיה לו מקום בו יוכל לאכול בנחת, לנוח, לאסוף את עצמו ולהתכונן להמשך היום. אלו הם תפקידיו המקוריים של חדר המורים, ומכאן שמו.

ציוני הגשה למשרד החינוך

יש לציון ההגשה השפעה עקיפה על אחוזי הזכאות לבגרות ולכן שמים המנהלים דגש יתר על ציוני ההגשה שנותנים המורים המקצועיים לתלמידים. נושא ציוני ההגשה הופך למקור לחץ כבד על המורים - גם מצד ההורים וגם מצד ההנהלה, עד כדי איומים חבויים על אי קבלת קביעות (כתבת חדשות, ערוץ 10, 22/05/2011). גם כאן, על המורים לשמור על כבודם המקצועי ועל מצפונם ולדעת לעמוד כנגד הלחצים הנ"ל.

עבודה בהתנדבות בחופשות

כפי שכבר נאמר, מורים מקצועיים מתמודדים עם מחסור תמידי בשעות לימוד, הנובע מגורמים שפורטו קודם לכן. לצערי, משרד החינוך והנהלות בתי"ס מנצלים לרעה את תחושת האחריות שלנו כלפי התלמידים.

מנהלים ומרכזי שכבות התרגלו להנחית על המורים ביטולי שעורים מסיבות שונות, כיוון שהם יודעים שהמורים, מתוך אחריותם לתלמידים, מחזירים שעות אלו, גם אם אינם מתוגמלים על כך.

המערכת עצמה מעמידה את המורים פעם אחר פעם בפני דילמה מוסרית: מצד אחד חשוב לנו שתלמידינו יצליחו בבגרות ונעשה הכל למען הצלחתם, ומצד שני אף אחד לא רוצה להיות "פראיר" – לבלות את חופשת החג בביה"ס בתגבורים במקום עם משפחתו ולא לקבל על כך כל תגמול. עובדים במקומות אחרים מקבלים תוספת של עד כ- 200% על עבודה בחגים ובשבתות.

ב"קבלת הדין" והמשך העבודה ההתנדבותית בחגים, אנחנו מכניסים לעצמנו "גול עצמי" ומנציחים את הבעיה. אנחנו חייבים להפסיק להשקיע בתגבורים ללא תשלום - זה לא מוסיף לנו כבוד, כשממילא מעמדנו נמצא בתחתית.

ועד המורים

ועד המורים צריך להיבחר בצורה מסודרת וחוקית – באמצעות קלפי. יש לאפשר למורים להגיש מועמדותם מספיק זמן מראש, ולפרסם את שמות המועמדים על לוח המודעות. הבחירות צריכות להתקיים במשך יומיים, על מנת לאפשר לכל המורים לבחור. יש למנות מורים שיהיו אחראים על הבחירות: מורה אחראי על בדיקה ומעקב של רשימת המורים המצביעים, מורה אחראי לשמירה על קופסת הקלפי עצמה, וכמובן לפחות שני מורים אחראיים על ספירת הקולות ופרסום התוצאות על לוח המודעות.

יש לזכור שתפקיד ועד המורים אינו רק ארגון מסיבת סוף שנה וארגון אירועים אחרים. הוועד הוא הגורם המתווך בין המורים להנהלה. תפקידו של הוועד הוא לשמור על האינטרסים של המורה הבודד, ולדאוג לרווחת המורים בחיי היום-יום.

הוועד צריך להיות הכתובת אליה יכול מורה לגשת עם בעיות מיוחדות, מקצועיות ו/או אישיות, כשהוא יודע שחברי הוועד יעשו הכל כדי לעזור לו. ועד חזק יכול להשבית ביה"ס, אם הוא חושב שנעשו מעשים חמורים כנגד מורה או מורים. לפיכך יש להתייחס לבחירה של הוועד בכובד ראש ובכבוד הראוי לו.

גם נושא החלב, הקפה והתה בחדר המורים לא צריך להיות מתפקידיו של הוועד, אלא צריך להיות באחריות אנשי האחזקה של ביה"ס.

מקובל היום שקפה ותה מוגשים בצורה חופשית במפעלים, בחברות הייטק, ואפילו במוסכים. אין סיבה שזה לא יהיה כך בבתי הספר - הייתי שמח לראות שההנהלות לוקחות זאת על עצמן ונותנות למורים הרגשה שיש מישהו שדואג להם ואיכפת לו מהם, גם ב"דברים הקטנים" הללו.

יש בתי"ס בהם ועד המורים הופך ל- "יס-מן" של הנהלת בית הספר ומוותר לה בכל מיני נושאים, במקום לשמור על האינטרסים של המורים. באחריותם של המורים לנקוט פעולה כדי לשנות את המצב.

כשמורה יודע שיש מאחוריו ועד חזק, הוא יהיה מוכן יותר לעמוד על שלו מול ההורים והמנהל.

מורים שחוקים

כבר אמרתי שההוראה היא אחד המקצועות היותר שחוקים שיש. לא ניתן להתעלם מכך שיש מורים שחוקים, הנשארים במערכת כדי לא לפגוע בזכויות הפנסיה שלהם - וזה בהחלט מובן.

יחד עם זאת, מורה שמרגיש שחוק ועייף צריך לקחת אחריות ולפעול בכל דרך אפשרית כדי שהרגשתו לא תפגע באיכות הוראתו ובתלמידיו. מורים שמרגישים שחוקים יכולים למשל, לקחת חל"ת או שנת שבתון על-מנת "להתאורר". במקרים קיצוניים, יכול המורה לנסות לבקש לצאת לפנסיה מוקדמת, מבלי לאבד את זכויותיו. כאשר מורה לוקח אחריות בדרך זו הוא מכבד את עצמו ומאפשר לעצמו להמשיך למלא את תפקידו נאמנה.

יחד עם זאת, לאותם מורים המתמודדים עם המערכת כפי שהיא כיום, דרושים כללים מקיפים וברורים שידריכו אותם ויזכירו להם את המצופה מהם. אוסף כללים שכזה ימנע טעויות עוד בטרם יקרו. להלן הצעה לכללי התנהגות מקצועית וכללי אתיקה למורים:

כללי אתיקה והתנהגות מקצועית למורים

אווירה לימודית

1. בשיעור הראשון של שנה"ל יציג המורה בפני התלמידים את האני המאמין שלו, יבהיר מהן דרישותיו הלימודיות, וכיצד הוא מצפה מתלמידיו להתנהג במהלך השיעורים.
2. מורה המגיש לבגרות יבהיר לתלמידיו כבר בתחילת השנה, איך הוא מרכיב את ציון ההגשה למשרד החינוך - מבחנים, בחנים, עבודות, מבחן המתכונת וכו', ומהו משקלו של כל מרכיב בציון.
3. מורה חייב לתת שעורי בית לצורך תרגול החומר שנלמד בכיתה. בעיניי לא ניתן ללמוד ולהפנים את חומר הלימוד ללא תרגול רב. אי-נתינת שעורי בית נראה בעיניי כזלזול בתלמידים.
4. מורה ייתן לתלמידים עבודות בחופשות. העבודות תסכמנה את החומר שנלמד בכיתה. אי ביצוע עבודה על ידי תלמיד מחייב הורדת ציון. מומלץ גם לבחון על העבודות שניתנו בחופשה, מבחן שייקרא "מבחן ברוח העבודה".

משמעת

1. מורה חייב לתת דוגמה אישית לתלמידים ולהקפיד שהשיעור יתחיל בדיוק בצלצול. הקפדה זו יוצרת רצינות ואווירה לימודית - זה מעביר לתלמיד מסר שהשיעור חשוב בעיני המורה, זה נותן לתלמיד תחושה שלא מזלזלים בו, וכן מלמד את התלמיד אחריות ועמידה בזמנים. אם אני דורש מעצמי עמידה בזמנים ניתן לדרוש זאת מהתלמידים, תאמינו לי שזה עובד. כאשר כל המורים יקפידו על קיום דרישה זו, התלמידים לא יפריעו לכיתות האחרות ללמוד.
2. מורה ידרוש מתלמידיו לעמוד כשהוא נכנס לכיתה.
3. כאשר בעל תפקיד ניכנס לכיתה, כמו מרכז שכבה, סגן המנהל, המנהל, מפקח - המורה יבקש מהתלמידים לעמוד.
4. מורה ידרוש שיקראו לו "המורה" ולא בשמו הפרטי. ברור שדרישה זו תלויה רבות באישיות של המורה ובמסר שהוא בוחר לשדר לתלמידיו. אני חושב שנוכח גם שמורים יפנו למנהל/ת ביה"ס בתואר "מר/גברת", זה יכול לתת דוגמה אישית לתלמידים (מניסיוני, דווקא המנהלים עצמם לא אוהבים זאת, אולי מתוך רצון להיות יותר "סחבקים" עם המורים והתלמידים).

5. כחלק משיתוף הפעולה והעזרה בנושא אכיפת המשמעת, גם המורים המקצועיים חייבים לשים לב לתלבושת האחידה ולא לאפשר לתלמידים ללמוד בשיעור ללא תלבושת אחידה ו/או בתלבושת לא הולמת.
ביה"ס צריך לקבוע נוהל מסודר המבהיר מהן הסנקציות שניתן להפעיל על תלמיד שבא ללא תלבושת אחידה. על הסנקציות להיות ברורות אכיפה.
הערה: על המורות (ולא המורים) להעיר לתלמידות על תלבושת בלתי הולמת.
כמו כן – על המורים והמורות לתת דוגמה אישית לתלמידים בנושא תלבושת הולמת מהי. (ראה קוד לבוש בנספח ד').
6. מורה ו/או בעל תפקיד בביה"ס לא יאפשר לתלמידים להיכנס לחדר המורים ובוודאי לא ידבר עם תלמיד בתוך חדר המורים.
7. יש לדרוש מהתלמידים להביא לכל שיעור את המחברות, הספר, כלי הכתיבה, והמחשבון ועוד. הערה: דרישה זו גורמת לפעמים לכך שתלמיד סוחר תיק שמשקלו הכולל גדול יחסית למשקלו של התלמיד, ולכן מומלץ למורים לעודד תלמידים להשתמש בתיקים עם גלגלים וכמובן להשתמש בתאים (לוקרים), אם יש.

שמירה על אתיקה מקצועית

1. מורה לא יישאר לבדו עם תלמידה בכיתה כאשר דלת הכיתה סגורה, וכן מורה לא יישאר לבדה עם תלמיד כאשר דלת הכיתה סגורה. (למותר לציין כי כל קשר רומנטי בין מורה לתלמיד/ה אסור על-פי חוק).
2. אין לרכל עם תלמידים על מורים אחרים. במידה ומורה נוכח כאשר מתקיימת שיחה כזו, המורה חייב להפסיקה ("סליחה אנחנו לא מדברים על מורים אחרים").
3. מומלץ למורה לא לדרוש מתלמיד לעלות ללוח. העמידה מול הכיתה גורמת בדרך-כלל להתרגשות גדולה וללחץ שגורם לו להתבלבל. כמובן שאם העלייה ללוח היא יוזמתו של התלמיד, או בהסכמתו – אין בעיה בכך.
4. מורה לא יאלץ תלמיד להביא לו כוס תה ו/או מים. אין להביא למורים שתייה או כוס תה מחדר המורים (רק במקרים חריגים מאוד). התלמידים הם לא שרתים שלנו.
5. מורה לא ילמד שיעורים פרטיים בתשלום את תלמידי ביה"ס בו הוא מלמד.
6. מורה לא יקבל מתנה מתלמיד ו/או קבוצת תלמידים ו/או מהורה ו/או קבוצת הורים, מבלי שקיבל אישור לכך מהנהלת ביה"ס (להוציא מתנות קטנות הניתנות עם סיום שנת הלימודים לכל המורים). אני מצפה שאותו הדין יחול גם על הנהלות בתי הספר - לא יתקבלו כספים מוועד ההורים, למשל לטובת מסיבות למורים, או עבור כל דבר שאינו קשור בלימודים עצמם. לדעתי זה עלול להשפיע על שיקולים והחלטות עתידיות של הנהלות בתי הספר.

7. מורה יגרוס או ישמור במקום מאובטח טפסים שעליהם רשומים פרטיהם האישיים של תלמידיו (שמירה על צנעת הפרט חשובה מאוד).
בכל ביה"ס צריכה להיות עמדת גריסה ו/או מקום שיאפשר לרכז את אותם טפסים לגריסה מרוכזת.

השגחה על בחינות.

1. אין למכור טופסי בחינות כולל טופסי בחינות בגרות ו/או חלקים ממנה.
2. אם מורה רואה ו/או מקבל ו/או שומע על עסקת מכירת בחינת בגרות, חובה עליו לדווח על כך.
3. אסור למורים לעזור לנבחנים בבחינות כולל בבחינות הבגרות ברמז ו/או בהכנסת פתק. מורים שיעשו כך יאלצו לתת את הדין על כך.
4. מורים המשגיחים על בחינות של מורים אחרים, יעשו זאת ללא משוא פנים ובהוגנות. יש להתרכז בהשגחה על התלמידים ולא לעסוק בדברים אחרים כמו לקרוא עיתונים או לבדוק מבחנים.
5. מורים המשגיחים על בחינות ידאגו שהפלאפונים יהיו סגורים ובתוך התיקים ושכל התיקים ירוכזו ליד הלוח.
6. המורה המשגיח ירשום על הלוח את שעת התחלת המבחן ואת שעת סיום המבחן, כולל את זמן סיום המבחן לתלמידים שיש להם תוספת זמן.
7. המורה המשגיח יבדוק את הנוכחות בכיתה על מנת שתהיה התאמה בין מספר התלמידים למספר הבחינות.
8. בבחינות בהם יש יותר ממשגיח אחד על הבחינה, כל משגיח יהיה אחראי להגיע בזמן להחליף את זה שקדם לו. לא ייתכן שמורה יפסיד חלק משיעור בגלל שלא באו להחליף אותו בזמן.
9. המשגיח האחרון ימסור את הבחינות למרכז המקצוע או למזכירות השכבה.
10. במידה ובכיתה אחת נבחנים תלמידים מרמות לימוד שונות, על מרכז המקצוע להפריד את הבחינות בהתאם לרמות הלימוד ולחלק אותם למורים בהתאם.

1. מורה חייב ליידע את הגורמים הרלוונטיים והמוסמכים בבית הספר על כתיבה, רצון ו/או דיבור של תלמיד אודות התאבדות.
2. מורה חייב ליידע את הגורמים הרלוונטיים והמוסמכים בבית הספר אם שמע דיווח על תלמיד הקשור בנושאים כמו סמים, מכות, מעשיים לא חוקיים, וכו'.
3. מורה מקצועי חייב ליידע את המחנך וגורמים רלוונטיים נוספים בביה"ס על כל בעיה חריגה עם תלמיד: התדרדרות בלימודים, בעיות משמעת חריגות, חיסורים חוזרים ונשנים של תלמיד, התנהגות לא הולמת וכדומה.
חובה לרשום בתיקו האישי של התלמיד את הבעיות שעלו ואת הצעדים שנקטו כדי לפתור אותן, על מנת שכל גורם רלוונטי יוכל להתעדכן במצב (למשל כאשר דנים בעניינו של התלמיד במועצה הפדגוגית).
4. המורה חייב ליידע ולעדכן גורם אחראי בביה"ס על כל שינוי במיקום השיעור, על שחרור מוקדם של תלמידים וכמובן על היעדרות צפויה שלו מכל סיבה שהיא משיעור או מישיבה פדגוגית.
5. מרכזי המקצוע חייבים להתריע בכתב בפני הנהלת ביה"ס על בעיות במהלך התקין של הוראת המקצוע אותו הם מרכזים: חוסר בשעות, כיתות חלשות, תלונות כלפי מורה, תלמידים שרמתם אינה תואמת את הקבוצה בה הם לומדים וכדומה.
זו האחריות שלהם - עליהם להציג בפני ההנהלה את ההשלכות של בעיות אלו על הישגי התלמידים במקצוע ולדרוש מההנהלה פתרונות מתאימים.
6. בעלי התפקידים הרלוונטיים חייבים לדאוג שכמות השולחנות והכיסאות בכיתה מתאימה למספר התלמידים הלומדים בה.
כאשר יש חוסר בשולחנות וכיסאות התלמידים מתחילים להעביר שולחנות וכיסאות מכיתה לכיתה, ויוצרים תוך כדי כך רעש ומהומה רבה, זאת בשעה שמתנהלים שיעורים בכיתות אחרות. אין כל ספק שזה פוגע באווירה הלימודית ולא מאפשר למורים ולתלמידים, שהגיעו לשיעור בזמן להתחיל ללמוד.

קשר עם אחראי מערכת.

1. המורה חייב לעדכן את אחראי המערכת מספיק זמן מראש על כל היעדרות שלו מביה"ס, וזאת על-מנת לאפשר לאחראי המערכת להתארגן בהתאם.
2. המורה יעמוד לרשות אחראי המערכת במקרה שמתבטל לו שיעור ו/או במקרה שתלמידיו נמצאים בטיול ו/או בחופשת מתכונת, אלא אם הודיעו לו מראש שהוא משוחרר ואין צורך בו, או קיבל אישור לכך מאחראי המערכת.
3. אחראי המערכת יכבד את שעות החלון של המורה, ולא ינצל את המורה בשעות החלון שלו, אלא אם קיבל את הסכמתו של המורה מראש (לפעמים מורה מנצל את שעות החלון שלו לפגישות עם תלמידים ו/או הורים). במקרה שהמורה מילא מקום בשעת חלון שלו, על אחראי המערכת לדאוג שהמורה יקבל תשלום עבור שעה זו.
4. בזמן שיבוצי החדרים למורים המקצועיים, אחראי מערכת ייקח בחשבון בעיות בריאות, גיל, או בעיות אחרות שיש למורים, לפני שהוא משבץ אותם לקומה השלישית או הרביעית בביה"ס.
5. אחראי מערכת יפרסם את מספרי החדרים שבהם יתנהלו בחינות שכבתיות, כולל רשימה של המשגיחים על הבחינות, וכן המשגיחים על תוספות הזמן. לכל בחינה שכבתית יש לדאוג גם לגיבוי של משגיחים (רזרבה) וזאת במידה ותהיה תקלה כלשהי עם אחד המשגיחים הרשומים. יש לדאוג שההחלפות בין המשגיחים תעשינה בזמן, כדי לאפשר למורה המשגיח להגיע בזמן לכיתה הבאה שלו.
6. אחראי מערכת יפרסם לקראת יום ההורים, את מספרי החדרים שבהם מקבלים המחנכים והמורים המקצועיים את ההורים.
7. אחראי מערכת יפרסם לקראת החופשות, ובמיוחד לקראת חופשת הפסח, את שעות התגבורים בכל מקצוע ואת מיקומם. כך תתאפשר חלוקה הוגנת של שעות התגבור בין המקצועות השונים.

קשר עם רכז ביטחון

1. המורה יודיע לרכז הביטחון ו/או לכל גורם אחראי בביה"ס על חפץ חשוד, חשד לעשיית מעשים פלילים, התארגנות תלמידים, כניסה של גורמים מחוץ לביה"ס.
2. במקרה שמורה חולה, ונקבעה לו תורנות שמירה באותו יום, עליו להודיע על כך מיידית לרכז הביטחון ו/או האחראי על תורנות השמירות, על-מנת שזה יוכל לדאוג לאיוש עמדת השמירה של המורה בהתאם.

סדר, ניקיון ושמירה על רכוש ביה"ס

1. לא יתחיל מורה בשיעור כאשר הכיתה מלוכלכת. כל הכיתה מנקה (בלי קשר לתורנים) גם אם זו לא כיתה האם שלהם.
2. בסוף היום המורה ידאג לסגירת המזגן, והחשמל על מנת לחסוך בעלויות. בנוסף יש לדאוג להרמת הכיסאות, וזאת על מנת לאפשר לאנשים המנקים את הכיתות לעשות זאת ביסודיות רבה יותר.
חשוב שהמורה ייתן דוגמה אישית ויעזור בניקיון הכיתה ובהרמת הכיסאות בסוף היום.

התנהגות בחצר ביה"ס

1. המורה יפריד מריבה בין תלמידים, אך יהיה חייב למלא דוח על האירוע על מנת שלא יואשם הוא עצמו באלימות כלפי התלמידים, על עצם פעולת הפרדה ביניהם.
2. המורים יעשנו בחדר עישון ו/או במקום שהוחלט עבורם בביה"ס.
אין לעשן בחצר ביה"ס ו/או באזורים אחרים בשטח ביה"ס (מומלץ לא לעשן כלל בשטח ביה"ס).
3. בזמן התורנות בחצר, המורה לא יישב על כיסא ויקרא עיתון ו/או יעסוק בעניינים השוטפים, אלא יפגין נוכחות ויפטרל באזור שנקבע לו.

המלצות למורה בנושא בחינות

כללי

1. המורה ייתן את חומר הבחינה לתלמידים לפחות שבוע לפני מועד הבחינה.
2. לפני בחינה מומלץ למורה לבצע שיעור חזרה לקראת המבחן - זה עושה לתלמידים סדר בראש, נותן להם הזדמנות לשאול שאלות, ולפעמים גם מרגיע אותם ומחזק את ביטחונם לגבי מידת שליטתם בחומר הלימוד.
3. לפני בחינה יפתור המורה את הבחינה שהכין, ויעשה הגהה למבחן, זאת על-מנת לבדוק שאין בעיה כלשהי באחת השאלות, או טעות בהדפסה וכן כדי לבדוק אם הזמן שהוקצב על ידו לבחינה אכן מספיק.
4. לפני בחינה יכין המורה מחוון - מפתח בדיקה לבחינה, על פיו יבדוק את הבחינה. מחוון זה ישמש את המורה במקרה שתלמיד יגיש ערעור על הציון. בנוסף מחוון זה ישמש את מרכז המקצוע במקרה שהערעור יגיע אל מרכז המקצוע. יש לזכור שכל מורה מחלק את משקל הסעיפים בבחינה בהתאם להדגשים הספציפיים שלו, ולכן חשוב שבערעור תיבדק הבחינה על-פי בסיס הבדיקה של המורה. (למורים הפרטיים אין את המחוון של המורה, ולכן לפעמים הם טוענים שמגיעות לתלמיד נקודות נוספות וציון גבוה יותר, ומטעים את התלמיד).
5. בבחינות שכבתיות, באחריות מרכז המקצוע לדאוג שכל המורים בצוות יבדקו את הבחינות בעזרת אותו מחוון אחיד.
6. מורה יבדוק ויחזיר את הבחינה עד שבועיים מיום ביצוע הבחינה. מומלץ לרשום על הבחינה הערות בונות, ובנוסף לדבר על הבחינה בכיתה, במיוחד על טעויות אופייניות שחזרו על עצמן.
7. לאחר הבחינה, מומלץ לשלוח לתלמידים את פתרון הבחינה.
8. אני נוהג לדרוש מהתלמידים לפתור את הבחינה, כשעורי בית. בבית, בלי לחץ הזמן, יש להם אפשרות לחשוב על הפתרון ולהעריך ביתר אובייקטיביות את מידת הקושי של הבחינה. הרבה פעמים, מסתבר להם שהבחינה הייתה הוגנת וקלה יותר ממה שנדמה היה להם בזמן שעשו אותה.

1. מורה לא ייתן לתלמיד לעשות מועד ב' על חשבון שיעור במקצוע אחר - כך הוא גורם לתלמיד להפסיד חומר לימודי ואינו מראה התחשבות בקולגה שלו.
כאשר לא מכבדים את מקצועו של האחר, פוגעים באווירה הלימודית ובסמכויות המורים.
2. מומלץ, לדעתי, לא לאפשר יותר משני מועדי ב' בכל סמסטר.
בצורה זו התלמיד ייקח אחריות על עצמו ולא יתחמק ממבחנים במועדי א'.
מועדי ב' מיועדים רק לאותם תלמידים שהחסירו את מועד א' מסיבה מוצדקת,
ואינם מיועדים לשיפור ציון לכל מי שחפץ בכך.
3. מועד ב' יכלול את כל החומר שנלמד בסמסטר, ולא רק את החומר שהכיתה נבחנה עליו במועד א', וזאת על-מנת להיות הוגן כלפי התלמידים שכן נגשו למועד א'.
הרי עד שמגיע מועד ב', החומר עליו נבחנו במועד א' כבר "נלעס" היטב.
מלבד זאת, יש כאן צד חינוכי -
כאשר תלמיד יודע שהנהלת ביה"ס מאפשרת לו להבחן שוב ושוב במועדים מיוחדים,
על מנת לשפר את ציוניו, ייתכן שהוא יבוא לבחינות במועד א' לא מוכן, או שיחליט
לוותר על מועד א' בכלל - שיטה זו דווקא יכולה להוריד את רמת הלימוד ולפגוע
באווירה הלימודית.
תלמיד יכול לשקול לא לגשת למועד א' מכל מיני סיבות, אך עליו לדעת מראש
שמועד ב' יהיה מבחן קשה יותר, הכולל חומר רב יותר.
4. בנוסף, אני מעדיף לבחון במועד אחד את כל הכיתה על אותו טופס בחינה, ולא להכין
שני טורים. כך הבחינה הוגנת יותר כלפי כולם ואף אחד לא יכול לטעון שטור אחד
קשה יותר מהשני.

בחינת המתכונת

בחינת המתכונת, בשונה מהבחינות השוטפות, מכינה את התלמידים להתמודדות עם מבנה בחינת הבגרות, עם הצורך לדעת לבחור נכון בין השאלות, וכיצד לחלק נכון את הזמן כדי לעמוד בלוח-זמנים של הבחינה.

בבחינות השוטפות במתמטיקה אני נוהג לא לאפשר בחירה, וזאת על מנת שהתלמיד ילמד וידע את כל החומר ולא "יהמר" על נושאים מתוכו. בבחינת המתכונת יש בחירה, התואמת את מבנה בחינת הבגרות.

בבחינת המתכונת מומלץ לרשום בהוראות המבחן - "אין שאלות בזמן המבחן" (אלא אם הבעיה היא "טכנית"): יש להרגיל את התלמידים שבבחינת הבגרות אין אפשרות לשאול שאלות.

באופן רשמי נקבעת בלוח המבחנים בחינת מתכונת אחת בלבד, שמשקלה 30% מציון ההגשה.

על-מנת לאפשר לתלמידים להתנסות, לתרגל ולהשתפר לקראת בחינת המתכונת עצמה, יש לדעתי לקבוע מראש בלוח הבחינות, מספר קבוע של בחינות "דמויות מתכונות" (במשקל בחינה רגיל), אותן ייתן כל מורה בתקופה שלפני המתכונת הרשמית.

כל מורה יעשה מספר שווה של בחינות דמויות מתכונת, על-מנת לשמור על הוגנות ולמנוע טענות לאי-שוויון בין כיתות, כאשר מורה אחד עושה יותר בחינות בכיתה אחת ומורה אחר עושה פחות בחינות בכיתה אחרת.

בחינות דמויות מתכונת מאפשרות למורה להקיף את כל החומר שנלמד במשך השנה ונותנות לו תמונה כוללת על מצבם של התלמידים בחומר, ואפשרות לאתר נושאים בהם הכיתה מתקשה ולתגבר את הכיתה בנושאים אלה. גם לתלמידים ניתנת האפשרות להתמודד עם הנושאים השונים, להעריך את מצבם בחומר ולאתר נושאים בהם הם חלשים יותר.

יש לחייב את התלמידים להבחן בכל הבחינות דמויות המתכונת – זה לטובתם. בנוסף, תלמיד צריך לדעת שכאשר הוא נבחן בבחינה, כל תוצאה שיקבל תילקח בחשבון. כך יתייחס התלמיד לכל מבחן כזה ברצינות, וישקיע על-מנת להצליח בו בצורה יפה.

לצערי, יש בעלי התפקידים המאפשרים לתלמידים, מסיבות כאלו ואחרות, לא לעשות חלק מהבחינות דמויות המתכונת ואפילו משחררים מבחינות המתכונת עצמן. לאחר מכן דורשים מהמורים המקצועיים לחבר בחינה נוספת מיוחדת, עבור אותם תלמידים שהחסירו באישורם את הבחינה. "מה זה כבר בשבילך לחבר בחינה". בעלי תפקידים אלו אינם מבינים ו/או מתעלמים מהיקף ההשקעה והעבודה הכרוכים בחיבור בחינה דמויות מתכונת או בחינת מתכונת - חיפוש שאלות מתאימות, פתירתן והדפסתן, ולאחר מכן בדיקת הבחינות בלחץ של זמן, במיוחד מכיוון שהבחינות הנ"ל נעשות לפעמים בהפרשים קטנים זו מזו.

חישוב ציון ההגשה למשרד החינוך

יש תלמידים שמתעוררים בדקה התשעים ומתחילים רק אז ללמוד ברצינות, למרות שההשקעה העיקרית צריכה להיות במהלך כל השנה. לכן קבע משרד החינוך, ובצדק, שמשקל ההשקעה השנתית הוא 70% מציון ההגשה, לעומת מבחן המתכונת שמשקלו הוא 30% בלבד.

אני מסביר לתלמידים שאתחשב יותר בתלמיד שלמד, הגיש עבודות והשקיע כל השנה, ובמקרה "לא הלך לו" במבחן המתכונת, לעומת תלמיד שלא השקיע במשך השנה, נכשל במבחנים, לא הגיש עבודות ורק ברגע האחרון לקח מורה פרטי והצליח במתכונת. את ציון ההגשה של התלמיד הראשון, אחשב כך שציונו הנמוך במבחן המתכונת לא יפגע בו משמעותית. לעומתו, בחישוב ציון ההגשה של התלמיד השני אקח את ציון המתכונת שלו עדיין כ- 30% בלבד. (כמובן שלא הכל "חישוב יבש" ושבמקרים מיוחדים נכנסים שיקולים נוספים בחישוב ציון ההגשה).

מכיוון שציון ההגשה מורכב ממוצעי הציונים של התלמידים, יש חשיבות רבה ליצירת אחדות בדרך בה מחשבים המורים את ממוצע הציונים של כל תלמיד - למשל, האם לקחת בחשבון את ממוצע הציונים של כל הבחינות השוטפות שנעשו, או להוריד בחישוב הממוצע השנתי את שני הציונים הנמוכים ביותר? ככל שנהיה אחידים יותר, כך נשדר לתלמידים מסר ברור יותר של סדר ולכידות בין המורים המקצועיים.

יש לפרסם את ציוני ההגשה על לוח המודעות לפי מספרי תעודת הזהות של התלמידים, לפחות שבוע לפני בחינת הבגרות. כך, במקרה שתלמיד חושב שנעשה לו עוול בציון ההגשה, יוכל להגיש ערעור בצורה מסודרת, ולמורה המקצועי יהיה מספיק זמן לבחון את הערעור ולהגיב עליו. הערעור חייב להיות בכתב ולכלול נימוקים ענייניים.

הכנת התלמידים לבחינות הבגרות

המורים ידרשו מהתלמידים לכתוב את כל הבחינות בצורה מסודרת ובאסתטיקה סבירה, לא לקפוץ על שלבים בדרך לפתרון, ולכלול הסברים מילוליים נלווים לפתרונות שלהם. במתמטיקה, למשל, קפיצות על שלבים יכולות לגרום ל-"חשד להעתקה", וזה עלול להוביל לפסילת הבחינה, גם אם לא היתה שום כוונה להעתיק. יש לזכור שפסילת בחינות גורמת לפגיעה בממוצע הכיתתי, בממוצע הבית ספרי, בשמו הטוב של ביה"ס, וכמובן פוגעת בשמו הטוב של התלמיד.

על המורים המקצועיים לתת הנחיות (טיפים) לתלמידים לקראת בחינת הבגרות, לדוגמא: איזה ציוד עליהם להביא לבחינה, מהם שיקולים לבחירת שאלות ולחלוקת הזמן בשעת הבחינה, על מה במיוחד יש לשים לב לפני שהם מגישים את טופס הבחינה וכו'. את ההנחיות הנ"ל יש להדגיש לתלמידים במשך כל השנה - לדוגמא, אם המורה המקצועי יודע שבחני בחינות הבגרות מורידים נקודות על נושאים מסוימים, יש להזהיר את התלמידים ממוקשים אלו במשך כל השנה, למשל באמצעות הורדת נקודות דומה בבחינות השוטפות. זה יבטיח את הטמעת הדברים אצל התלמידים.

אחריות התלמידים

גם אם כל המורים יהיו הטובים ביותר שיש - על מנת להצליח, התלמידים עצמם חייבים לקחת אחריות, להשקיע ולעשות את עיקר העבודה הלימודית, גם בבית הספר וגם בבית.

אין "הוקוס-פוקוס" בחינוך, כמו בכל מקצוע אחר בחיים, חובה להשקיע ולהתמיד על מנת להצליח!!!

קודם כל, על התלמיד לקחת אחריות ולהקפיד על נוכחות מלאה בכיתה - זוהי תרומתו לקיום האווירה הלימודית של הכיתה. יש חשיבות רבה לשמוע את המורה ואת הסבריו בכיתה - לא תמיד ניתן להשלים חומר רק דרך תלמידים אחרים או באמצעות הספרים.

מעבר לנוכחות, המוטו להצלחה חייב להיות - "תרגול תרגול ועוד תרגול".

חובתו של התלמיד לתרגל והרבה - כמו בכל ענפי הספורט, כמו בכל סוגי האומנות, כמו באימונים בצבא, וכו'. לפעמים נוצר הרושם שתלמידים מבינים באופן תיאורטי את הרעיון שיש לתרגל בכל ענפי הספורט, במוזיקה, בצבא, אך לא בלימודים.

בתרגול אין הכוונה רק לפתרון תרגילים - יש מקצועות בהם לתרגל פירושו לקרוא שוב ושוב את החומר, לשנן, להבין דוגמאות, הקשרים ועוד.

באחריותו של התלמיד לעשות את כל שיעורי הבית ולהגיש את כל העבודות - זהו תרגול הכרחי להפנמת חומר הלימוד וכהכנה לבחינות.

הקפדה על נוכחות בשיעורים, הכנת שיעורי בית והגשת עבודות משקפת את רצינותו ומחויבותו של התלמיד להצלחתו בלימודים.

ערך העבודה וההשקעה איבד מחשיבותו והיום יש תלמידים המנסים להשיג "הצלחה אינסטנט". את המשך המגמה הנ"ל ניתן לראות גם באוניברסיטאות, כאשר סטודנטים עושים הכל כדי להשקיע כמה שפחות ולקבל כמה שיותר, אם על-ידי ניצול כוחם כמי שנותנים משוב על המרצים ואם על-ידי ניצול האינטרנט שמספק עבודות בקלות יחסית.

"זה כמה שנים שאנחנו רואים מצד הסטודנטים צורך לקבל את החומר לעוס עד הסוף. הם רוצים לעבור את הבחינה. לא להתעמק בחומר, אלא לעשות וי על הקורס." (פרופ' רבקה כרמי, מתוך [כתבתה של גברת דיאנה בחור-ניר](#), כלכליסט, 18/05/2011).

כחלק מתפקידנו כמורים עלינו לעודד תלמידים לקחת אחריות אישית על לימודיהם ולטעת בהם מחדש את הכבוד לתרגול, השקעה והתמדה.

אחריותם של בתי הספר היסודיים

מהיותי מורה תיכון, טבעי הדבר ששמתי דגש על עבודתם של מורי התיכון, אך מחובתי להתייחס גם למורים בבית הספר היסודי ולתפקידם החשוב בחינוך הדור.

גם מורי היסודי נאלצים להתמודד עם הקשיים הרבים שתוארו בפרק זה, וקודם כל - עם המשימה הכמעט בלתי-אפשרית לעמוד יום-יום מול 40 תלמידים צעירים, הכמהים מצד אחד ללמידה ולארגונים ומצד שני כמהים להשתלב בסביבה החדשה ולטפח את עצמאותם על-ידי בדיקת גבולות מתמדת.

בית הספר היסודי כשמו כן הוא - בית ספר המקנה לתלמידיו את היסודות להמשך דרכם החינוכית.

על המורים בבתי הספר היסודיים מוטלת המשימה החשובה להקנות לתלמידיהם כלים ללמידה נכונה, יסודות בכל המקצועות הבסיסיים, ערכי יסוד חברתיים, וערכי כבוד לחינוך ולעוסקים בו.

כיום נאלצים מורי התיכון לסגור פערים רבים וגדולים שנוצרו אצל התלמידים בבית הספר היסודי ולפעמים גם לתקן טעויות מקצועיות בסיסיות איתן באים תלמידי היסודי לבית הספר התיכון.

עם סיום בית הספר היסודי צריכים התלמידים לצאת עם ידע בסיסי מושרש וחזק, עליו יוכלו להסתמך בהמשך לימודיהם.

לכן יש להקפיד על איכות המורים המקצועיים המלמדים בבתי הספר היסודיים ולהימנע מלתת למורות חיילות ולסטודנטים ללמד בבית הספר היסודי מקצועות כמו הבנת הנקרא, אנגלית ומתמטיקה. כאשר מקנים לתלמידים יסודות פגומים - קשה מאד לתקנם בעתיד.

דוגמא טובה לכך לקוחה ממקצוע המתמטיקה - תלמידי היסודי מגיעים לתיכון כשאינם יודעים לחשב שברים! זוהי בעיה כלל-ארצית הנמשכת שנים רבות ופוגמת ביכולתם להתמודד עם חומר מתקדם יותר במתמטיקה.

אני חושב, שבכיתות א'-ב' יש ללמד חשבון רק בדרך עקיפה, דרך משחקי חשבון ומשחקי חשיבה, ולהתחיל בלימוד החשבון בדרך הישירה בשלב מאוחר יותר, ולא לפני כיתה ג'.

כך ניתן יהיה לחבב את מקצוע החשבון על הילדים ולמנוע מהם לפתח תסכול ושנאה למקצוע, כבר בתחילת הדרך. יש סיכוי טוב שהדבר יפחית במידה ניכרת את הפחד והרתיעה שיש לתלמידים ממקצוע המתמטיקה.

יש לשים דגש, כבר בכיתות א' ו-ב', על לימודי הקריאה והכתיבה ולבסס היטב מיומנויות אלה, במיוחד הבנת הנקרא, ואוריינות שבמשמעות רחבה יותר, מציינת שליטה ביכולות תקשורת נוספות כמו דיבור, האזנה והתבוננות.

פיתוח וביסוס מיומנויות למידה ותקשורת יקנו לתלמידים כלים והרגלי למידה נכונים יותר ויקלו עליהם להתמודד עם חומר הלימוד המתקדם יותר ועם הדרישות הגבוהות יותר העומדות בפניהם בתיכון.

אם לתלמידים המגיעים לתיכון יהיה בסיס חזק ונכון בכל מקצועות הליבה, יאפשר הדבר למורים בתיכונים להתרכז וללמד את החומר הרב הנדרש לבחינות הבגרות ביתר יעילות ולהביא את תלמידיהם להישגים גבוהים יותר.

המעבר מבית הספר היסודי לתיכון אינו קל למרבית התלמידים, הן מהבחינה החברתית והן מהבחינה הלימודית. על-מנת להקל על התלמידים את המעבר הנ"ל, לפחות מהבחינה הלימודית, חייב להיות קשר רציף בין מרכזי המקצועות בכיתות ח' למרכזי המקצועות בכיתות ט'. בפועל, ברוב המקרים, יש נתק בין בתי הספר היסודיים לבין התיכונים אליהם מגיעים התלמידים. בגלל הנתק הנ"ל, גם התלמידים וגם המורים בתיכון מוצאים עצמם מופתעים מפערי הדרישות והרמות ונדרש זמן לא מבוטל כדי לסגור פערים וליישר קו. מכיוון שלתיכונים יש את האינטרס הברור לקבל תלמידים מוכנים יותר, רכזי המקצוע בתיכונים הם אלו שצריכים ליזום ולבנות קשר הדוק עם עמיתיהם בבתי הספר היסודיים.

בבתי ספר תיכונים בהם יש חטיבות ביניים המעבר לתיכון פחות טראומטי, גם מהבחינה החברתית וגם מהבחינה הלימודית, אך גם כאן, חייב להיות קשר הדוק יותר בין רכזי המקצועות של חטיבת הביניים והתיכון. לשם כך, מומלץ למנות "רכז על" לכל מקצוע שיהיה מצוי בתכניות הלימוד של כל שכבות הגיל (ז'-יב') ויהיה הכתובת המקצועית המייעצת להנהלה ולמורים.

מורי התיכון פוגשים את התלמידים בגיל ההתבגרות הנחשב קשה ובעייתי במיוחד ועליהם מוטלת האחריות הגדולה והמשמעותית להכין את התלמידים לבחינות הבגרות, לשירות בצה"ל ולכניסה לאוניברסיטאות. לכן, יש לטפל בשורש הבעיה של רמת הלימוד והקניית היסודות בבתי הספר היסודי, אחרת שום תוכנית לימודים לא תצליח לאורך זמן.

סיכום פרק המורים

בפרק זה ניסיתי להראות את כובד האחריות המוטלת על כתפיו של המורה, את מלוא היקפה, מהותה ומשמעותה של עבודת המורה ואת אותם מכשולים העומדים בדרכם של המורים ופוגעים ביכולתם לבצע את עבודתם, למצות את יכולותיהם של תלמידיהם ולהביא אותם להישגים ראויים.

מן הראוי לציין, כי למרות הקשיים המתוארים לעיל העומדים לכל מורה לרועץ בנסותו למלא תפקידו, עדיין ישנם מורים, גם בבתי הספר היסודיים וגם בתיכונים, המצליחים להביא את תלמידיהם להישגים טובים ואפילו מצויינים, גם כאשר מדובר בתלמידים ברמה התחלתית נמוכה.

לצערי, אלו הן הצלחות נקודתיות, התלויות לא רק במורה אלא גם בגורמים סביבתיים, במנהל ביה"ס, ברמת המעורבות של ההורים וכדומה.

כדי לעזור למורים לתפקד במערכת, על תנאיה הקשים, יש מקום ליצור מסגרת בה מורים יוכלו לקבל הכוונה וכלים מאיש מקצוע וגם להתייעץ ולהחליף מידע עם עמיתים לעבודה לגבי דרכי ההתמודדות עם קשיים בהם הם נתקלים במהלך עבודתם מול תלמידים והורים. הדבר יכול להתבצע באמצעות סדנאות למורים שתתקיימנה בבית הספר. מסגרת כזו תשפר מאוד את הקשר בין המורים לבין עצמם, את איכות התקשורת בין מורים, תלמידים והורים, ובנוסף תיתן תחושה למורים שהם לא לבד.

כאשר מסתכלים על הסך-הכל, השורה התחתונה והעצובה היא, שמדינת ישראל הולכת ויורדת במדדי הצלחה של תלמידיה ביחס לשאר המדינות המפותחות בעולם, ומכאן ניתן להסיק כי משהו במערכת החינוך אינו עובד כשורה.

נספח ד'

קוד לבוש לתלמידים ולמורים

לתלמידים:

1. אין לחשוף את הבטן בשום צורה, אין לקצר או לקשור את החולצה מלפנים ו/או מאחור כך שהבטן נשאר חשופה ו/או הגב.
2. אין לבוא במיני ו/או בשורטס ו/או במחשוף.
3. אין לעשות כל שינוי בתלבושת האחידה כמו למשל הורדת השרוולים מהחולצה, ו/או ציורים עליה ו/או הגדלת פתח החולצה על מנת לחשוף כתף.
4. לא יחשוף תלמיד את תחתוניו, מלפנים ו/או מאחור, עקב הגזרה הנמוכה של מכנסיו.
5. אין להגיע לביה"ס עם פירסינג שונים ומשונים (על הגבות ו/או על הלשון ו/או באף ו/או בטבור) (כיסוי פלסטר לא יתקבל).
6. צבע השיער יהיה טבעי ובוודאי לא כחול, סגול, וכו'.
7. הציפורניים יהיו בצבע אחיד.

למורים ולמורות:

1. המורים והמורות מחויבים להגיע לביה"ס בתלבושת הולמת - מורה לא יבוא לבית הספר בחולצת טריקו, אלא בחולצה מכופתרת, ולא בג'ינס קרועים או במכנסים קצרים.
2. מורות - הכללים החלים על התלמידות יחולו גם על המורות - אין חשיפת בטן, אין מיני, אין שורטס ואין מחשוף.

הדוגמא האישית שעל המורים והמורות לתת לתלמידים כוללת גם את נושא התלבושת.

בטיחות בלבוש:

מורים ותלמידים לא יגיעו לביה"ס בכפכפים (כל סנדל חסר סגירה בקרסול) או בנעלי אצבע - נעל או סנדל המחזיקים היטב את כף הרגל, בטוחים יותר - לצערנו ושלא נדע מצרות - ייתכן שיהיו רגעים בהם צריך יהיה לרוץ לשם בריחה...

אמנם, היום הפך הכפכף לפריט לבוש אופנתי ופופולארי, ולמרות זאת – כפכפים עדיין מעבירים תחושה של חופש, של נעלי בית, ובסה"כ מעבירים תחושה של זלזול וחוסר כבוד לבית הספר.